

Marzorati (zittend, 4e van links) als lid van de Koninklijke Raad in 1955

Alfred Marzorati.

De geschiedenis van een koloniaal ambtenaar-hoogleraar met

**Wim Borg Vijgen, monitor-assistente departement
geschiedenis KULeuven/Kulak**

Inleiding

In oktober 1947 raakten Alfred Marzorati en Jef Van Bilsen in gesprek tijdens een nachtvlucht van Leopoldstad (Kinshasa) naar Brussel. Voor beiden was het bezoek aan de kolonie een belangwekkende gebeurtenis geweest: Marzorati had na 18 jaar afwezigheid weer de Belgische overzeese gebieden bezocht en voor Van Bilsen was het einde van zijn journalistieke carrière in de tropen nabij. De ULB-hoogleraar spoorde de jonge Belga-journalist ertoe aan publieke belangstelling te wekken voor de politieke toekomst van Afrika. "In die lange nacht kreeg ik zo een nieuw perspectief en ambitie" getuigde Van Bilsen later in zijn memoires⁽¹⁾. Deze ambitie zou een belangrijke neerslag vinden in *Een dertigjarenplan voor de politieke ontvoogding van Belgisch Afrika*, een inmiddels beroemd geworden artikel dat *De Gids op Maatschappelijk Gebied* in zijn decembernummer van 1955 opnam. Mede-inspirator Marzorati, die zijn goedkeuring aan het plan had gehecht, overleed op 11 december van dat jaar. Als docent aan de

koloniale hogeschool trad Van Bilsen te Antwerpen in de voetsporen van zijn leermeester, terwijl de socialist Hendrik Fayat (1908-1998), in opvolging van de socialistische parlementair Marzorati, aan de ULB de cursus koloniaal recht doceerde. Ook hij getuigde van Marzorati's gezaghebbende stem. Toen Fayat op het socialistische congres in Huizingen (21-22 november 1953) zijn rapport over de voorzichtige, trapsgewijze voorbereiding tot zelfbestuur voorstelde, wist hij zich gesteund door Marzorati. Deze had immers betoogd dat het een belangrijke bijdrage betekende voor de koloniale doctrine van de (socialistische) partij⁽²⁾.

In de uitvoerige Ryckmans-biografie *Coloniser dans l'honneur* wordt enigszins zijdelings een licht geworpen op de figuur van Alfred Marzorati. Jacques Vanderlinden legt er grote nadruk op de conflictueuze verhouding tussen Marzorati als vice-gouverneur-generaal van de mandaatgebieden en Ryckmans, toenmalig resident van Urundi. In zijn *Libre propos* achtte Jean Stengers het noodzakelijk een andere (positie-

vere) visie te geven. Hij wilde vooral geweten hebben dat Marzorati, wanneer het uur van onafhankelijkheid zich aandiende, "[...] *négo-ciera le tournant avec plus de lucidité que Ryckmans*"⁽³⁾. Ook Jef Van Bilsen kon niet nalaten zijn herinneringen aan het papier toe te vertrouwen om een meer genuanceerd beeld van Marzorati te schetsen⁽⁴⁾, zonder zich evenwel geroepen te voelen een verdediging te voeren. We kunnen ons de vraag stellen of Alfred Marzorati in zijn oeuvre, dat een 25-tal korte artikels⁽⁵⁾ omvat, blijk heeft gegeven van een 'visionaire visie' op de onafhankelijkheid van België's kolonie en mandaatgebieden. En wie was die koloniale ambtenaar en hoogleraar, actief in de socialistische beweging, die er ruim veertig jaar na zijn overlijden nog in slaagde pennen in beweging te brengen?

Leven⁽⁶⁾

Alfred werd op 28 september 1881 te Doornik geboren als tweede zoon van Clement Marzorati en Marie-Agnes Ervens. Zijn ouders, beiden van Duitse nationaliteit, waren omstreeks 1872 van Aken naar België verhuisd, waar zijn vader opeenvolgend aan de atheneum van Doornik, Verviers en tenslotte Schaarbeek talenprofessor was. Aan het Schaarbeekse atheneum heeft Alfred zijn secundaire studies voltooid. Op zijn achttiende koos hij voor de Belgische nationaliteit en een rechtenstudie aan de ULB. Na zijn afstuderen in 1904, schreef hij zich in aan de balië van het Hof van Beroep te Brussel en liep stage bij meester Ernest Richard. Later werd hij medewerker op het befaamde kantoor van Rahlenbeck-Thomas, waar hij zich toelagde op het vergelijkend recht. Toen hij eind december 1911 geslaagd was in de examens van de juridische afdeling van de koloniale school, richtten zijn vrienden - voor zijn afreis

naar Congo - een groots banket in. Uit de tafelrede⁽⁷⁾ blijkt dat zij niet vermoed hadden dat hun cultuurminnende vriend zijn geliefde Brussel zou ruilen voor een koloniaal bestaan in de 'brousse'. Wat deed hem voor een koloniale carrière kiezen? Zin voor avontuur, uitzicht op een goedbetaalde job met verantwoordelijkheden en een levensstijl die in het moederland nooit konden geboden worden en/of jeugdig idealisme om Belgisch-Congo te helpen opbouwen? Een drietal jaar eerder had immers de Belgische Staat formeel Leopolds Congo overgenomen, vastbesloten de uitwassen van de exploitatiepolitiek een halt toe te roepen. Op het moment dat Marzorati zich meldde voor de koloniale dienst, was de vraag naar juristen dan ook groot.

Aangenomen als hulpmagistraat, kwam hij op 26 februari 1912 aan in Congo. In opdracht van de procureur-generaal werd hij meteen aangeduid als hulpsubstituut bij de Rechtbank van Eerste Aanleg in Elisabethstad (Lubumbashi). De verschillende benoemingen volgden elkaar dan snel op: op 20 maart 1912 substituut te Kiambi en de Oorlogsraad van Tanganyika-Moero en op 9 januari 1913 substituut bij de territoriale rechtbank en Oorlogsraad van Lomami. Hij wist snel het vertrouwen van zijn oversten te winnen, die "[...] *le tact, l'habileté politique et le caractère sérieux*" van Marzorati wisten te waarderen⁽⁸⁾. Toen Charles de Muelenaar, districtscommissaris van Lomami, naar het Europese slagveld vertrok, drukte hij de wens uit dat aan Marzorati de taak van districtscommissaris zou worden toevertrouwd. Marzorati maakte van de gelegenheid gebruik om een herschikking van functies voor te stellen die hem de dubbele functie van rechter bij de territoriale rechtbank en rechter van de oorlogsraad bood. Hoewel het principieel gold dat een magistraat geen territoriale functies kon uitoefenen, bleek uit de benoeming van no-

vember 1914 dat de Muelenaar en Marzorati hun slag hadden thuisgehaald, ondanks een aarzelend antwoord van de procureur-generaal⁽⁹⁾.

Mede door de oorlogsomstandigheden, die de aanvoer van nieuwe koloniale ambtenaren uit het moederland vertraagden, maakte de jurist een steile carrière in koloniale dienst. Van november 1914 tot maart 1915 combineerde hij de functie van beheerder van het Lomami-district met deze van rechter bij de territoriale rechtbank. Tussen december 1915 en mei 1916 was hij bovendien rechter voor de oorlogsraad in Congo. Al dan niet op eigen verzoek werd zijn diensttijd in januari 1915 met zes maanden verlengd. Uiteindelijk zou zijn eerste koloniale periode tot juli 1916 lopen, waarna een verlofperiode in Le Havre en Londen volgde. Het duurde tot 1921 vooraleer hij voor het eerst naar België terugkeerde.

In het voorjaar van 1916 waren Belgische troepen onder leiding van generaal Tombeur aan de intocht in Duits-Oost-Afrika begonnen. Deze militaire expeditie kende haar hoogtepunt op 19 september met de inname van het strategische knooppunt Tabora. Voor Marzorati brak een nieuwe carrièrefase aan, die hem tot de hoogste post in de Belgische mandaatgebieden zou brengen. Als rechter bij het Hof van Eerste Aanleg te Stanleystad (Kisangani) was hij naar de kolonie teruggekeerd op 22 januari 1917 en meteen werd hij aangesteld als juridisch adviseur bij koninklijk commissaris Malfeyt en als auditeur-generaal in de bezette gebieden van Duits-Oost-Afrika, met residenties in Tabora en Kigoma. Vanaf november 1916 waren de op de Duitsers veroverde gebieden immers onder het bestuur geplaatst van een koninklijk commissaris, die rechtstreeks afhing van het ministerie van Koloniën. In de marge van de Parijse vredesonderhandelingen werd op 30 mei 1919 Ruanda-Urundi aan België toe-

gekend als mandaatgebied onder toezicht van de Volkenbond. Sinds december 1919 trad Marzorati op als vervanger van de commissaris-generaal.

Toen Marzorati op 22 september 1921 in Mombasa (Kenya) inscheepte voor zijn eerste verlofperiode in België, wist hij vermoedelijk dat zijn toekomst niet langer in Elisabethstad lag. Op zijn aanvraag - hij verbleef uitzonderlijk een jaar in Europa - werd hij eervol ontslagen uit zijn rechtersfunctie en benoemd tot commissaris-generaal, assistent van de gouverneur-generaal. Op 16 juli 1922 werd deze titelomschrijving gewijzigd in deze van koninklijk commissaris, in opvolging van Malfeyt⁽¹⁰⁾.

Tijdens zijn verlofperiode in België zette Marzorati zich ook in om de Gissaka-zaak tot een goed einde te brengen. De weerbarstige Tutsikonink mwami Musinga had immers laten verstaan dat het voor hem vitale gebiedsdeel Gissaka, dat bij het Milner-Orts akkoord opgenomen was in het Britse mandaatgebied Tanganyika Territory, terug onder zijn soevereiniteit moest komen. Hoewel hij de koloniale ambtenaren verzekerde dat zijn voorkeur naar de Belgen uitging, zou hij zich bij het uitblijven van een oplossing genoodzaakt zien zijn hele gebied onder Brits bestuur te plaatsen. Op behendige wijze wist de mwami gedaan te krijgen dat protestantse en katholieke missionarissen en ook vrijzinnige ambtenaren zich voor deze restitutie inzetten. Marzorati had deze zaak buiten het ministerie van Koloniën willen regelen, en wel via een door Musinga in het Swahili geschreven petitie aan de socialistische senator Henri Lafontaine (1854-1943), die deze dan in Genève zou laten overbrengen⁽¹¹⁾. Toen de Mandatencommissie van de Volkenbond op 31 augustus 1923 het licht op groen zette, was de zaak beklonken in het voordeel van België en mwami Musinga.

Intussen was de pasbenoemde commissaris-ge-

*Pierre Ryckmans, gouverneur-général van Belgisch-Congo
in 1964 (Koninklijk Museum voor Midden-Afrika)*

neraal in de zomer van 1922 gehuwd met de Britse Fanny Hélène Tolputt de Fallot. Met zijn protestantse echtgenote scheepte hij in het na-jaar in voor zijn derde Afrika-verblijf dat zich van oktober 1922 tot november 1925 uitstrekte. Uit die periode dateert de moeilijke en kille verhouding met Ryckmans, en in nog sterkere mate, tussen de echtgenotes van beide ambtenaren⁽¹²⁾. Over zowat alle dossiers zouden ze een andere mening hebben. Marzorati's voorkeur voor een direct bestuur was strijdig met Ryckmans' voorkeur voor een indirect bestuur. Terwijl Marzorati Usumbura als hoofdstad wilde ruilen voor Shangugu, voelde Ryckmans meer voor Ngozi. Dit geschil eindigde overigens met een status-quo van de regering. Het enthousiasme waarmee Marzorati de verplichte tewerkstellingspolitiek toepaste kon Ryckmans evenmin delen. Om aan het nijpend personeelstekort in de Katangese mijnen te verhelpen, werden inwoners uit Ruanda-Urundi naar Belgisch-Congo afgevoerd. Deze politiek, gekenmerkt door desertie en een hoge mortaliteit onder de 'kandidaten', was in 1925 tijdens de najaarszitting van de Mandatencommissie van de Volkenbond overigens voorwerp van kritiek geweest. Bovendien werd België geconfronteerd met dramatische hongersnoden in Ruanda, waaraan het slechts moeizaam het hoofd kon bieden⁽¹³⁾. De buitenwacht had vele redenen om aan te nemen dat inwoners van de mandaatgebieden werden opgeëfferd aan de financieel-economische belangen van de naburige Belgische kolonie. Wenste Marzorati de instructies vanuit Brussel zo strikt en gezagsgetrouw uit te voeren, om zijn latere kansen op de hoogste post van gouverneur-generaal in Leopoldstad niet te verspelen? Alleszins is het een feit dat de ambitieuze commissaris-generaal erin slaagde om op 28 augustus 1926 zijn benoeming tot vice-gouverneur-generaal van de mandaatgebieden Ruanda-Urundi binnen te halen⁽¹⁴⁾.

Hij had in november 1925 zijn post verlaten voor een alweer verlengde verlofperiode, waarin hij door Ryckmans werd vervangen. Deze lange afwezigheden deden Ryckmans overigens vermoeden dat de vice-gouverneur-generaal meer met zijn eigen carrière dan met het lot van de mandaatgebieden begaan was. Op 25 augustus 1925 was de mandaatwet door het Belgische Parlement goedgekeurd: dit impliceerde dat er nu een formeel einde diende te komen aan het militaire bestuur én dat de bestuurlijke organisatie van de mandaatgebieden definitief kon beginnen. Ruanda-Urundi werd beschouwd als een vijfde provincie van de kolonie, zoals blijkt uit de aanstelling van een gouverneur-generaal die rechtstreeks onder de gouverneur-generaal van Congo viel.

In een poging om de almacht van de katholieke missies te breken, kon de vrijzinnige Marzorati evenmin rekenen op de sympathie van Ryckmans. Deze wijziging in de zin van een billijke spreiding van (geloofs)overtuigingen was uiteraard volledig gedekt door de koloniale overheid. Aldus kreeg de Belgische vereniging van Protestantse missies in Congo de toelating om de vroegere Duitse missieposten in Ruanda-Urundi te bezetten⁽¹⁵⁾. In maart 1928 waren de spanningen tussen Marzorati en Ryckmans zo hoog opgelopen dat deze laatste uit Afrika vertrok. Nauwelijks een jaar later eindigde Marzorati's koloniale loopbaan abrupt en definitief, net toen hij één gemeenschappelijke hoofdstad voor Ruanda en Urundi wilde vestigen in Astrida (Butare). Op het nippertje ontsnapt aan een dodelijke tyfusaanval, moest hij in februari 1929 Ruanda-Urundi verlaten. Na die tijd heeft hij om gezondheidsredenen zijn functie overzee niet meer kunnen opnemen, maar hij is wel nog een tijdlang in koloniale dienst gebleven. In 1931 leefde nog de hoop dat hij zou kunnen terugkeren, tot vrees overigens van zijn tegenstanders⁽¹⁶⁾.

Toen een koloniale carrière niet meer mogelijk bleek, begon Marzorati op 50-jarige leeftijd aan een academische loopbaan. Aan de faculteit politieke en sociale wetenschappen van de ULB gaf hij tussen 1931 en 1933, aanvankelijk als docent en later als hoogleraar, het vak 'Grondige studie van vraagstukken uit de koloniale politiek' en leidde hij het seminarie koloniale politiek. In 1933 doceerde hij aan het Universitair Instituut voor de Overzeese Gebieden (UNIVOG) (Institut Universitaire des Territoires d'Outre-Mer-INUTOM) te Antwerpen de cursus 'Administratieve organisatie van Belgisch-Congo'.

Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog kwam zijn academische carrière in een stroomversnelling. Door de omstandigheden gedwongen nam hij een aantal cursussen van afwezige professoren over. Hij verving De Baer voor 'Principes économiques du Congo Belge (en langue néerlandaise)' aan de rechtsfaculteit. De 60-jarige Marzorati, die naast Frans, Engels en Duits ook Swahili sprak, begon moedig de taal van Vondel te leren om deze cursus in het Nederlands te kunnen doceren. Ook de cursussen 'Régime économique du Congo belge' van de diplomaat Pierre Orts en 'Politique coloniale comparée' van Raymond Van der Elst werden aan het pakket toegevoegd. Na de oorlog werd hij titularis van elk van deze vakken. Tijdens het academiejaar 1940-41 verving hij ook in Antwerpen de afwezige professor Moeller de Laddersous voor de cursus 'Régime économique de la Colonie'. Zoals alle professoren zou ook Marzorati bij Ipsen - Duits commissaris van de universiteit - ontboden worden om een niet-joodse verklaring te ondertekenen. Na een korte opschorting kon hij vanaf maart 1942 zijn Antwerpse lesopdrachten voortzetten⁽¹⁷⁾. Oudstudenten herinneren hem vooral als een gedistingeerde en gemoedelijke professor die bij een kopje thee thuis de verhandelingen be-

sprak⁽¹⁸⁾. Officieel is Marzorati aan de ULB verbonden geweest tot 1951; vanaf 1947 was hij ook lid van de Koloniale Commissie van de universiteit. Tot aan zijn overlijden was de emeritus-hoogleraar er directeur van het Studiecentrum voor koloniale politiek en lid van de Raad van Beheer van het Wetenschappelijk en medisch centrum van de ULB in Centraal-Afrika (CEMUBAC).

Na zijn terugkeer in België was Marzorati ook buiten de universiteit een veelgevraagd 'koloniekennner', die zich in tal van beleidsfuncties engageerde en zich hoffelijk in koloniale debatten mengde. In zowat alle koloniale instituten en beleidsorganen was hij op één of andere manier vertegenwoordigd: vanaf 1930 in de 'Conseil de perfectionnement' van de Koloniale School in Brussel, vanaf 1938 als lid van de Administratieve Raad en later ook van de Raad van Beheer van INUTOM⁽¹⁹⁾, vanaf 1940-41 als buitengewoon lid van het Koninklijk Belgisch Koloniaal Instituut in Brussel en vanaf 1950 als lid van het Fonds voor Inlands welzijn en het Bijzonder Comité voor Katanga. Ook was hij voorzitter van de Raad voor pensioenen van koloniale ambtenaren en zetelde hij een tijdlang in de Administratieve Raad van het Persagentschap Belga.

Het belangrijkste mandaat in deze reeks was wel dit van lid van de Koloniale Raad, waarvoor zijn kandidatuur door de socialistische partij gesteund werd⁽²⁰⁾. Even kwam deze steun in gevaar, toen Marzorati verdacht werd van collaboratie met de Duitse bezetter. Tijdens de oorlog dachten de Duitsers namelijk aan Marzorati als mogelijke gouverneur-generaal van Congo, in geval van een Duitse overwinning. De door de minister van Koloniën ingestelde commissie Dellicourt-Rodhain-Marcq pleitte Marzorati op 14 november 1945 vrij van vermeende Duitse sympathie en betrokkenheid⁽²¹⁾.

Na het Congres van de Overwinning in 1945, wenste de socialistische partij, in dit klimaat van toegenomen politieke sterkte, ook zwaarder op het koloniale beleid te gaan wegen⁽²²⁾. De tijd leek rijp om een aantal vernieuwingen te eisen, zoals een radicale hervorming van de Koloniale Raad in de richting van een wetgevend orgaan waaraan het parlement een deel van zijn wetgevende bevoegdheid zou afstaan⁽²³⁾. Marzorati daarentegen was voorstander van een versterkte macht van de gouverneur-generaal, naar het voorbeeld van de Britse kolonies. Nergens sprak hij van de verplaatsing van een wetgevend niveau naar de kolonie, maar de wetgevende bevoegdheid van de gouverneur-generaal had hij willen uitgebreid zien. Hierin werd hij niet bijgetreden door de partij, die een te grote invloed van de financiële kringen en conservatieve milieus vreesde bij de benoeming van een gouverneur-generaal. Is Marzorati's opvatting van een gouverneur-generaal, die regeert als een vice-koning met een soevereine wetgevende macht, niet in tegenspraak met zijn latere oproepen tot de publieke opinie, waarin hij beklemtoonde dat de bevolking via de 'verkozenen des volks' mee het koloniaal beleid zou bepalen? Of was hij nog sterk onder de indruk van het besluitvaardige optreden van Ryckmans, die de kolonie in de Tweede Wereldoorlog resoluut aan de zijde van de geallieerden had geplaatst? Alleszins bleek hier eens te meer dat Marzorati - zeker vanaf 1945 - het bestuur van de Belgische kolonie het liefst gemodelleerd zag op Angelsaksisch model. In zijn steun aan de verplichte tewerkstellingspolitiek en de aanvankelijke keuze voor een direct bestuur had Marzorati in Ruanda-Urundi echter eerder blijk gegeven van het tegendeel. In zijn ambtelijke periode had hij de Belgische koloniale politiek immers onvoorwaardelijk gesteund, in tegenstelling tot Ryckmans. Deze houding druiste trouwens in

tegen de principes die de socialisten verdedigden, en waar Marzorati zich later in kon vinden.

Bij besluit van de Regent was Marzorati in januari 1946 benoemd tot lid van de Koloniale Raad ter vervanging van de overleden Dupriez. Dit mandaat werd een eerste maal bevestigd in 1947 en een tweede maal in 1954⁽²⁴⁾. Marzorati mag de feitelijke auteur genoemd worden van het voorstel uit 1955 van de BWP-Koloniale Commissie om de Koloniale Raad te hervormen. De publieke opinie zou er beter moeten in vertegenwoordigd zijn en de Raad zelf beter geïnformeerd over de actuele evolutie in de kolonies⁽²⁵⁾.

Terug in België op een moment dat het parlementaire stelsel zwaar onder druk kwam te staan, had Marzorati ervoor gekozen (of werd hij gevraagd?) zich te engageren in de socialistische partij. Hij leverde zijn medewerking aan het koloniale programma van oktober 1937, en de herziene versie van 1955⁽²⁶⁾. Hoe en waarom Marzorati zich bij de socialistische partij had aangesloten, is niet bekend. Feit is dat Emile Vandervelde Marzorati reeds bleek te kennen toen deze vice-gouverneur-generaal was⁽²⁷⁾. Tijdens zijn lange verlofperioden was Marzorati geen onbekende gast op verschillende ministeriële kabinetten.

De Belgische Werklieden Partij als geheel ging zich vanaf 1927-28 (met uitzondering van Emile Vandervelde die zich reeds eerder met de problematiek bezighield) voor koloniale zaken interesseren. De expertise en internationale contacten van de salonfähige Marzorati waren ongetwijfeld welkom. Het is niet denkbeeldig dat er ook zeker opportunisme achter Marzorati's keuze schuilging. Binnen de socialistische partij was hij ongetwijfeld de enige die een dergelijke koloniale ervaring had en in zijn theoretische reflecties het programma van de partij zo dicht benaderde. Ipso facto was hij dan ook

steeds de kandidaat van de partij voor alle bestuursfuncties waar een politieke vertegenwoordiging gold. Hoewel er bij gebrek aan rechtstreekse bronnen geen vergelijking mogelijk is met Marzorati's visie tijdens zijn ambtelijke carrière, is het toch opvallend dat hij zich pas na zijn definitieve terugkeer naar België als een socialist met een grote aandacht voor het lot van de gekoloniseerde volkeren is gaan profileeren⁽²⁸⁾. Marzorati werd geprezen om zijn onafhankelijke geest; op een bepaald moment vroeg Vandervelde zich zelfs af of hij lid was van de partij. Niettemin geloofde Marzorati, naarmate de jaren verstreken, zelf steeds meer in het koloniale gedachtegoed van de socialistische partij. Zijn positie binnen deze partij was niet onomstreden. In 1933 wilde Arthur Wauters hem uit de Koloniale Commissie weren, omdat hij mandaten waarnam in de beheerraden van privéondernemingen en dus geen socialist zou zijn⁽²⁹⁾.

Ideeën

Bij zijn overlijden stelde *Le Peuple* dat partijgenoot Marzorati bij uitstek een socialistisch ant woord zou geformuleerd hebben op de actuele koloniale problemen, en dit in een geest van broederlijkheid en solidariteit⁽³⁰⁾. Marzorati neemt in de kleine rij van koloniale theoretici ongetwijfeld een aparte plaats in. Zijn engagement in de Belgische Werklieden Partij en zijn medewerking aan haar koloniale programma kunnen doen vermoeden dat hij zich enigszins progressief opstelde ten aanzien van de koloniale problematiek. Vooral naar de sociaal-economische aspecten van het beleid en, in samenwerking daarmee, de politieke emancipatie van de 'inlanders', ging zijn belangstelling uit.

Wie vandaag Marzorati's geschriften leest, ziet weliswaar een lange-termijnvisie op de Bel-

gische koloniale politiek, maar die is vaak in zeer algemene en vaag-idealistische termen geformuleerd. Hij sprak veelal met een groot optimisme over de toekomst. Nergens voorzag hij gewelddadige conflicten op de weg naar de inlandse autonomie. Uit zijn *Perspectieven voor het jaar 2000* - het enige in het Nederlands geschreven artikel - blijkt op geen enkel punt dat hij de onmiddellijke onafhankelijkheid voorzag, maar hij pleitte wel voor de dringende politieke participatie van de zwarte bevolking. Dat België zijn kolonie tegen het jaar 2000 zou hebben losgelaten, beantwoordde hij stellig negatief, al blijkt uit de steun aan Van Bilsens *Der-tigjarenplan* dat hij vijf jaar later daarover reeds anders dacht. Economische zelfstandigheid moest de politieke autonomie voorafgaan. Hij voorzag een bondgenootschap op voet van gelijkheid, waarbij de publieke opinie van het moederland niet alleen belang stelde in de materiële ontwikkeling (door een stijgende welvaart van de inlanders, zou het voor België interessanter worden om zaken te doen) maar ook in de Afrikaanse cultuur. Marzorati zag de leuze "*Arbeid en voorspoed*" graag aangevuld met de woorden "*Vertrouwen en broederlijkheid*"⁽³¹⁾. Kenmerkend is dat hij zich steeds heeft verzet tegen de ideeën van een bevolkingskolonie, en dit al vanaf 1936⁽³²⁾. De beperkte aanwezigheid van de blanken was slechts te rechtvaardigen in de mate dat ze instonden voor vorming en leiding. Hij rekende resoluut af met de wijdverbreide opvatting dat de Belgen in Afrika een aanwezigheidspolitiek moesten voeren. Bevolkingskolonialisme werd afgewezen onder meer omdat dit raciale discriminatie in de hand zou werken. De Europese bevolking die van generatie op generatie in Afrika leefde zou een afspiegeling worden van de bevolkings-samenstelling in België (met ook armere, oudere en gehandicapte blanken). Deze opvatting was zeker niet nieuw. De koloniale politiek was

*Alfred Marzorati
met Mwami Ruda
Rigwa, vorst van
Rwanda (Uit J. Van
Bilzen, 1945-1965.
Het einde van een
kolonie, 1993)*

er immers steeds op gericht om jonge en krachtige mensen naar Afrika te zenden, mede als element in de superieure positie van de blanken tegenover de inlanders. Nieuw is wel de - vandaag logische maar in de tijd ongewone - conclusie die Marzorati aan dit gegeven verbond: de blanke werknemers zouden voor hetzelfde werk toch hogere salarissen eisen, terwijl gelijk loon voor gelijk werk één van de fundamentele principes van de Belgische kolonisatiepolitiek zou moeten zijn. Die politiek moest aan de zwarten een economische en politieke opvoeding garanderen en naar autonomie leiden. De aanwezigheid van de Belgen was dus slechts gerechtvaardigd, indien deze politiek daadwerkelijk werd ondersteund en uitgevoerd. De voormalige koloniale ambtenaar was dus allerm minst geneigd om de eisen van de colons in te willigen omdat hun objectieven haaks stonden op deze bepleite economische onafhankelijkheid, die de doelstelling van de overheid in het moederland zou moeten zijn. Toen hij in het najaar 1955 wegens ziekte de

vergaderingen niet meer kon bijwonen, stelde hij voor de commissieleden schriftelijke mededelingen op die aan duidelijkheid niets te wensen overlieten: "*Je m'incline devant le peuplement de fait dû à la descendance de colons, à condition que toute barrière de couleur soit abolie, et aucun avantage ni privilège ne soient accordés du fait de la race et de la couleur*"⁽³³⁾.

De Brusselse hoogleraar wees er ook op dat de Europese economie desintegrerend had gewerkt op de inlandse samenlevingsverbanden. De koloniale economie zou meer dan voorheen op lokale consumptie en industriële verscheidenheid gericht moeten zijn. In dit verband zag Marzorati het als een absolute noodzakelijkheid dat er zich naast de Europese economie een complementaire inlandse economie ontwikkelde, opdat de meerderheid van de zwarten geen gesalarieerden zouden zijn. Het behoorde bijgevolg tot de opdrachten van de overheid om de economische initiatieven van de autochtonen te stimuleren en een middenklasse mogelijk te maken. De overheid moest dan ook voor-

zien in een kredietinstelling voor de inlanders. Het uiteindelijke doel van de koloniale politiek was immers de ontwikkeling van de inlandse economie en niet het ondergraven ervan. Steeds opnieuw drukte hij zijn partijgenoten op het hart: "[...] *le développement de l'économie indigène doit se placer au premier plan de nos préoccupations*"⁽³⁴⁾. Om die reden vond hij het ook belangrijk dat de socialisten zitting zouden nemen in de Studiecommissies Conseil Economique et Social en Le Conseil Supérieur de l'Enseignement Supérieur, die binnen het ministerie van Koloniën waren opgericht⁽³⁵⁾. In 1943 was hij er zich reeds terdege van bewust dat de oorlog een versnellende factor zou zijn in de sociale evolutie van de inlanders⁽³⁶⁾. Marzorati wees steeds opnieuw op het belang de publieke opinie bij de koloniale vraagstukken te betrekken om tot vlugge oplossingen te komen wanneer het contact met de kolonie hersteld zou zijn. Hij kon het onverdeeld koloniaal optimisme niet delen omdat de nog op te lossen problemen of de explosieve onderwerpen te weinig aandacht kregen. Aandacht voor de opleiding van de Afrikanen tot mondige burgers was daar één van. In het parlementaire regime van de toekomst, dat Marzorati nergens in de tijd bepaalde, leek het hem nogal evident dat de inlanders een meerderheidsvertegenwoordiging hadden. In afwachting daarvan vond hij het belangrijk dat de inlanders aan het publieke leven deelnamen, zonder daarom over stemrecht te beschikken. Diegenen die de belangen van de inlanders vertegenwoordigden hoefden niet noodzakelijk op territoriale basis gekozen zijn, maar konden ook door etnische groepen, belangengroepen of ondergeschikte raden verkozen worden. Elders drukte hij wel de hoop uit dat politieke doelstellingen en niet beschouwingen van etnische aard doorslaggevend zouden zijn. Van consultatief zag hij een evolutie naar legislatief. In een eer-

ste fase werd de wetgevende macht voorbehouden voor welbepaalde materies en de koninklijke macht voor de belangrijke zaken, die hij niet nader expliciteert. In een volgend stadium kon men zich voorstellen dat er een beperkte controle van de Regeringsraad zou zijn op de uitoefening van de uitvoerende macht. Marzorati inspireerde zich hierbij op het systeem dat in Brits-Indië en Ceylon was ingevoerd, waarbij lokale departementen geleid werden door ministers die aan het lokale parlement verantwoording verschuldigd waren, terwijl departementen als politie, justitie, leger en financiën gecontroleerd werden door ambtenaren die verantwoording dienden af te leggen aan de lokale regering. Om de geleidelijke participatie van de inlanders te realiseren moesten volgens Marzorati ook alle onderwijsinstellingen vrij toegankelijk zijn voor inlanders en Europeanen⁽³⁷⁾.

Marzorati kreeg ook kansen om deze ideeën in het buitenland uit te dragen. Na studieverblijven in Parijs⁽³⁸⁾, Leiden, Cambridge en Bristol, bekleedde hij tijdens het academiejaar 1953-54 de Belgische leerstoel (opgericht door de Belgisch-Britse Unie te Brussel) aan de University of London. In dit verband werd hij met de directie van verschillende seminaries Koloniale politiek belast. Ook was hij te gast in het Chatham House en het Belgisch Instituut en woonde zittingen bij van de Royal African Society en de Royal Imperial Society. Eén idee overheerste in zijn uiteenzettingen: alle koloniale mogendheden die het Charter van San Francisco hebben geratificeerd, hebben zich ertoe verbonden om hetzelfde principe in hun overzeese gebieden toe te passen. Politieke en economische vooruitgang op de weg die leidt naar self-government⁽³⁹⁾.

Hij stond ook vooraan om internationaal overleg in eigen land op gang te brengen, vooral onder internationale socialistten. Zo pleitte hij

ervoor om in de kerstperiode van 1954 een studieweekend in Folkstone te organiseren met een twaalfstal Belgische en Britse socialisten. De vraag kwam van Rita Hinden, oud-directeur van het Koloniaal Bureau van de Fabian Society en Creech Jones, oud-minister van koloniën en werd door Marzorati volledig gesteund. Bedoeling was overleg te plegen over de toe te passen politiek in multiraciale kolonies⁽⁴⁰⁾. Met dezelfde ijver wilde hij de publicaties van Britse koloniale theoretici als Lord Hailey onder de aandacht van een Belgisch publiek brengen⁽⁴¹⁾. Marzorati's internationale belangstelling was sinds de oprichting van de Verenigde Naties steeds in stijgende lijn gegaan. In koloniale milieus, die zich na afloop van de Tweede Wereldoorlog intensief op het nationale terugplooiden - in 1954 besliste het Koloniaal Congres nog dat België Belgisch-Congo en Ruanda-Urundi zeker niet mocht insluiten in de Europese politieke gemeenschap⁽⁴²⁾ - was een dergelijke internationale ingesteldheid zeker niet gebruikelijk.

Mede op zijn initiatief werden de Journées Interuniversitaires d'Etudes coloniales ingericht met de bedoeling om jaarlijks aan een Belgische universiteit een tweetal studiedagen in te richten rond een bepaald thema. Bij de eerste uitgave in december 1952 stonden de lezingen van de professoren Marzorati (Brussel), Malengreau (Leuven) en Van der Kerken (Gent) in het teken van de politieke evolutie in Congo. De lezingen en discussies werden in een afzonderlijke publicatie aan het publiek voorgesteld⁽⁴³⁾. Marzorati wilde vooral, en dit was nooit eerder expliciet gebeurd, intellectuelen uit diverse universitaire milieus ertoe bewegen om inzake de definitie van een koloniale politiek verantwoordelijkheid op te nemen. De vormgeving van de koloniale politiek was al te lang haast uitsluitend in handen van de ambtenarij en de financiële groepen gebleven. De manier

waarop de Belgische overheden het Plan-Van Bilsen hebben onthaald en later de onafhankelijkheid afgehandeld, geeft aan dat Marzorati's stem op dit vlak niet ver heeft gedragen.

Slotbeschouwing

Op het hoogtepunt van de naoorlogse koloniale expansie overleed Marzorati, zich wellicht niet bewust van het feit dat nauwelijks vijf en zeven jaar later respectievelijk Congo en Ruanda-Urundi niet zonder geweld onafhankelijk zouden worden. Uit het beperkt aantal stukken dat hij heeft nagelaten, blijkt duidelijk dat hij, veeleer beschouwend dan analyserend, een aantal kritische kanttekeningen maakt bij de Belgische koloniale politiek, zonder evenwel het wezen ervan in vraag te stellen. Niet alleen waren vele van zijn ideeën midden de jaren '50 reeds gemeengoed geworden, maar bovendien heeft hij nooit enige radicale koersverandering voorgestaan.

In die zin valt er wel wat af te dingen op die zogenaamde vernieuwende visie. Zijn politiek engagement in de partij, die vroeg de discriminerende mechanismen heeft blootgelegd, is te verklaren vanuit de toenemende aandacht die de socialistische partij aan de dag legde voor koloniale vraagstukken. Marzorati kon hier, met terreinervaring gekoppeld aan reflectie, als expert optreden. Al is het niet zo dat Marzorati als een socialistisch koloniaal theoreticus kan geboekstaafd worden. Daarvoor wijken zijn keuze voor een versterkte macht van de gouverneur-generaal en de overtuiging dat de financiële groepen een noodzakelijke - en tot op zekere hoogte gerechtvaardigde - rol in de kolonie vervulden, te zeer af van de meer radicale standpunten die onder meer in het dagblad *Le Peuple* tot uiting kwamen. Ondanks zijn vaak moeilijke positie binnen de socialistische partij,

meende hij toch dat zijn visie inzake politieke autonomie daar het meeste gehoor kon vinden.

Hoewel van Duitse origine en met een grote bewondering voor de Angelsaksische cultuur én hun koloniale bestuur, heeft Marzorati zich als ambtenaar toch steeds bijzonder Belgisch geprofileerd. In de positie van academicus heeft hij zich ongetwijfeld autonomer kunnen opstellen dan als koloniale ambtenaar. Zijn internationale gerichtheid en ruime visie kwam in feite pas tot stand, nadat hij de ambtenarij had verlaten. Het heeft dus weinig zin om Pierre Ryckmans, die de Belgische paternalistische politiek zou belichaamd hebben, tegenover de zogenaamd progressieve Marzorati te plaatsen. In tegenstelling tot Ryckmans, heeft Marzorati als ambtenaar in functie zijn opvattingen omtrent kolonisatie nooit aan het papier toevertrouwd. Tot 1947 heeft Ryckmans zich daarentegen vaak kritisch uitgelaten, ook in zijn werken *Dominer pour servir* (1931) en *La politique coloniale* (1933). Marzorati bewaarde als ambtenaar steeds het grootste stilzwijgen omtrent zijn persoonlijke opvattingen.

Door zijn gedwongen afstand van het veldwerk, heeft Marzorati een profiel van onafhankelijk, maar met de socialistische partij verbonden koloniaal theoreticus ontwikkeld, met bijzondere aandacht voor de politieke ontvoogding en het materiële welzijn van de gekoloniseerde volkeren. Vergaderingen van politiek gelijkgezinden, zoals de sessies van de Koloniale Commissie, waren voor Marzorati ook vriendenbijeenkomsten, waar hij de studentikoze sfeer van weleer terugvond. Hij was één van de voorstanders van de oprichting van een socialistische club in Brussel naar Angelsaksisch model. In de Club 38 aan de Boulevard du Régent, later het Emile Vandervelde-instituut genoemd, zat hij de koloniale werkgroep voor⁽⁴⁴⁾.

Hij benadrukte meermaals de absolute nood-

zaak dat de Belgische publieke opinie, bewust van haar verantwoordelijkheid tegenover de toen vijftien miljoen Afrikanen onder Belgisch koloniaal bestuur, mee de koloniale doctrine zou bepalen: "*Car notre entreprise ne peut être durable et féconde qu'à condition qu'elle soit l'oeuvre collective de la nation*"⁽⁴⁵⁾.

Terecht zag hij in dat de publieke onverschilligheid van zijn landgenoten, of meer nog, de eenzijdige interesse voor Afrika vanuit de zakenwereld en de missies, een hinderpaal zou zijn op de weg naar geleidelijke politieke autonomie.

De vraag of Marzorati de onafwendbare koers naar dekolonisatie eerder of beter heeft voorzien, is eveneens weinig relevant. Het inzicht dat de publieke onverschilligheid de duurzaamheid en de vruchtbaarheid van de Belgische koloniale onderneming ernstig bedreigde, is - in het licht van de latere ontwikkelingen - wellicht van groter belang. Marzorati's betekenis ligt dan ook vooral in het feit dat hij partijgenoten, ambtenaren, studenten en journalisten heeft opgeroepen te werken aan de politieke ontvoogding van Afrika.

Voor dit ideaal heeft met name wijlen Jef Van Bilsen zich ingespannen. Aan de in 1957 opgerichte studiekekring voor Afrikaanse problemen gaf hij de naam Marzorati-werkgroep mee.

* Met dank aan prof. dr. Jean Stengers, prof. dr. Jacques Vanderlinden en prof. dr. Guy Vanthemsche voor de kritische opmerkingen en suggesties.

(1) J. VAN BILSEN, *Kongo 1945-1965. Het einde van een kolonie*, Leuven, 1993, p. 87.

(2) H. FAYAT, *In het teken van Artevelde*, Antwerpen, 1986, p. 181. Fayat verwijst naar een brief van Marzorati vanuit Londen van 3 november 1953, waarin hij zijn volledige steun aan het rapport verleende (zie ook: *Le Peuple*, 23.11.1953)

- (3) J. VANDERLINDEN, *Pierre Ryckmans. Coloniser dans l'honneur*, Brussel, 1994, X (libre propos van Jean Stengers). Hier moet natuurlijk wel opgemerkt worden dat de verschillende posities van Ryckmans en Marzorati in de jaren '50 elke vergelijking moeilijk maken. Als vertegenwoordiger van België in de voordijcommissie van de Verenigde Naties kon Ryckmans niet anders dan het officiële Belgische standpunt vertolken. Dat Ryckmans persoonlijk vaak moeite had met aspecten van de gevoerde koloniale politiek, laat biograaf Vanderlinden niet onvermeld.
- (4) J. VAN BILSEN, [*Persoonlijke herinneringen aan Marzorati, naar aanleiding van de publicatie van de Ryckmans-biografie*], onuitgegeven getypte notities, s.l., s.d. Met dank aan wijlen professor Van Bilsen voor het ter beschikking stellen van deze toen onuitgegeven tekst, maart 1996. In een aangepaste versie verscheen deze onder de titel: Pierre Ryckmans, een uitzonderlijke biografie. In: *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 1996, pp. 445-464.
- (5) Voor een overzicht van zijn oeuvre verwijzen we naar J. GHILAIN, Alfred Marzorati. In: *Mededelingen der zittingen van de Koninklijke Academie voor Koloniale Wetenschappen*, 27(1956), pp. 117-121 en M. WALRAET, Marzorati. In: *Belgische Overzeese Biografie*, deel VI, 1967, pp. 695-704.
- (6) De gegevens over Marzorati's leven zijn in hoofdzaak gebaseerd op het personeelsdossier dat berust bij het Afrikaans Archief (AA) (ministerie van Buitenlandse Zaken), Brussel, AA, PPA, N°195 en op het personeelsdossier bewaard in het ULB-archief.
- (7) ULB-archieven, dossier Marzorati, Tafelrede van Puttemans met talrijke anekdotes over Marzorati's omgang met vrienden in het Brusselse, 16 december 1911, geen inventarisnummer.
- (8) AA, AA 17665 (R 2828), 594, N12R, De Muelenaar aan de Gouverneur-generaal van Elisabethville, 11.10.1914. Antwoord geschreven op 24.10.1914 in de marge van 11.10.1914
- (9) AA, SPA, 17566 (R 2828), 594, brief van procureur-generaal ad interim Dellicour aan Marzorati, Elisabethville, 21.10.1914 (Dossier Marzorati) / N° 1912/A. Op 10.09.1914 schreef Marzorati aan de procureur-generaal met de vraag of, gezien de beperkte bestaaf en op basis van zijn vroegere presentatie, hem geen hogere rang kon verleend worden.
- (10) AA, SPA, 1627 (RU 4867).
- (11) J. VANDERLINDEN, *Coloniser [...]*, p. 107. Deze demarche wekte grote verbazing bij de resident van Urundi, die vermoedelijk niet langs het ministerie van Koloniën om wilde handelen. Ook was Marzorati zich, ondanks zijn lange afwezigheid, bewust van de conservatieve krachten die het ministerie van Koloniën beheersten en had hij een groot vertrouwen in de pas opgerichte Volkenbond. De pacifist Lafontaine genoot als vice-voorzitter van de Senaat en expert buitenlandse politiek groot aanzien in Geneefse kringen. Marzorati had er bovendien alle belang bij de mwami gunstig te stemmen om zo de administratieve hervormingen door te kunnen voeren.
- (12) J. VANDERLINDEN, *Coloniser [...]*, pp. 110, 119, 124, 136, 140-142, 149-154.
- (13) Zie hierover de studie van A. CORNET, *Histoire d'une famine. Ruanda 1927-1930*, Enquêtes et documents d'histoire africaine (13), Louvain-La-Neuve, 1996.
- (14) AA, BMC (15), CDU 20138501, Persknipsels mbt. Marzorati's benoeming. *La Meuse en L'Indépendance Belge* van 09.09.1926 laten zich positief uit over deze benoeming; *La Mukanda* van 08.01.1925 suggereert dat intriges hebben verhinderd dat Malfeyt gouverneur-generaal van Congo werd benoemd. Of Malfeyt de functie van vice gouverneur-generaal van Ruanda-Urundi ambieerde, is niet bekend.
- (15) Nationaal Archief van Burundi (Bujumbura), AA 50, 1e liasse, Correspondance, lettres 501 à 100D, Marzorati aan résident-adjoint Defawe, Usumbura, 28.02.1928.
- (16) In een brief aan zijn echtgenote drukte Pierre Ryckmans op 2 januari de vrees uit dat Marzorati naar de kolonie zou terugkeren: "*Le bruit court ici que Marzorati aurait enfin - après deux ans - obtenu son certificat médical pour revenir; je me demande si c'est exact. Charles (minister van Koloniën, nvdr.), en tout cas, n'en sait rien encore; On dit que Tilkens (gouverneur-generaal nvdr.) est tres ennuyé, ne sachant qu'en faire: comme il est un des plus anciens, si pas le plus ancien, il devrait remplacer le GG (Gouverneur-Général nvdr.) pendant son congé, et cela ferait une belle pagaie! D'autant plus qu'il n'est au courant de rien au Congo*". (Met dank aan Jean-Pierre Ryckmans voor het ter beschikking stellen van een kopie van dit brief-fragment, februari 1996)
- (17) AA, INUTOM 4592 N°25bis, Marzorati aan directie, Ukkel, 09.02.1942; AA, INUTOM 4592 N°25bis, Directeur Laude aan Marzorati, (gedateerd 23.02.2 en 24.02.2).
- (18) Getuigenis van onder meer L. Jaspers, oktober 1998. Tot zijn bekendste studenten behoorde de laatste vice-gouverneur van Ruanda-Urundi en ULB-professor Jean-Paul Harroy, die in 1956 te Bujumbura een standbeeld van Marzorati onthulde. Ook hij belichtte in zijn memoires de betekenis van Marzorati aan het begin van zijn carrière. J-P. HARROY, *Ruanda. De la féodalité à la démocratie 1955-1962*, Brussel, 1984, p. 80; J-P. HARROY, *Burundi 1955-1962*, Brussel, 1987, p. 68 en p. 230.
- (19) Bij het overlijden van Louis Franck in 1937 kwam de post van voorzitter van de Raad van de Koloniale Universiteit in Antwerpen vacant. Het departement

- Kolonien had aan Marzorati gevraagd om de voorzittersfunctie op te nemen. Maar ook R. Godding was kandidaat. Voor de socialisten was deze kandidatuur "moralement impossible". Hoewel Camille Huysmans in een gesprek met partijgenoot Buset zijn voorkeur uitsprak voor Marzorati, meende hij toch te moeten wijzen op twee belangrijke bezwaren, nl. dat Marzorati er als ambtenaar niet op zijn plaats was en dat hij geen Vlaams kende. Buset zou dan Spaak benaderd hebben voor een positief advies in de Ministerraad. Nog steeds volgens Buset zou de entourage van de Koning de kandidatuur niet gunstig gezind zijn. (AMSAB, BWP, Algemene Raad, Partijbureau 17.01.1938-fiche 293) Uiteindelijk werd Godding benoemd tot voorzitter en nam Marzorati plaats in de raad van beheer.
- (20) Vandervelde zou Marzorati in gedachten hebben gehad als lid van de Koloniale Raad in opvolging van de overleden Deladrier, maar uiteindelijk verkoos het partijbureau in 1938 de kandidatuur van Itten voor te stellen aan de Kamer. Vermits de socialisten recht hadden op 3 van de 14 mandaten in deze raad, zou Marzorati dan later door de koning benoemd worden. Ondertussen werd Marzorati wel van socialistische zijde benoemd in de Commission de la main d'oeuvre de la Société des Nations (AMSAB, BWP, Algemene Raad, partijbureau, 02.02.1938 - fiche 294). Tijdens deze vergadering werd overigens sterke taal gesproken door Anseele: "*Nous voulons dire au Premier Ministre que si le gouvernement ne veut pas nos représentants dans les différents organismes pour changer la politique coloniale nous débatterons toutes les affaires qui se passent au Congo en pleine Chambre, nous ne voterons plus le budget pour la Colonie et le Gouvernement aura des ennuis.*" Op 20.12.1945 zal het partijbureau in een schrijven aan de minister van Koloniën Marzorati voordragen als zijn kandidaat voor de Koloniale Raad (Institut Emile Vandervelde, Commission coloniale, 20.12.1945). In oktober 1945 hadden de socialisten hun vertegenwoordiging in de Koloniale Commissie van de Kamer weten uit te breiden naar zeven leden (Meysmans, Bohy, Hoyaux, Van Walleghem, Anseele, Craeybeckx en Eeckelers).
- (21) Institut Emile Vandervelde (IEV), Papiers Buset, Dossier 'recommandations, interventions, cas particuliers, correspondance Buset et Godding, nr. 262. Tegen Alfred Marzorati werd ingebracht dat hij zou genoemd zijn door een Duits functionaris als mogelijke of waarschijnlijke gouverneur-generaal van Congo in geval van een Duitse overwinning. Voorts was er het bezwarende feit dat secretaris-generaal Gerard Romsée Marzorati een eventuele benoeming als gouverneur van Brabant had voorgesteld. Hij zou zich na de sluiting van de ULB van zijn Brusselse collega's verwijderd hebben door zijn toezegging om zijn Antwerpse lesopdrachten voort te zetten. Geen van deze beschuldigingen bleek voor de commissie voldoende gegrond om de kandidatuur van Marzorati voor de Koloniale Raad te weigeren.
- (22) IEV, PIOT 1945-1954, Commission coloniale, *Note sur la politique coloniale adoptée par le Congrès du Parti socialiste Belge*, 25-26-27.10.1947.
- (23) IEV, PIOT 1945-1954, Commission coloniale, 05.01.1945.
- (24) In de loop van maart 1946 rees evenwel twijfel of Marzorati's mandaat in de Koloniale Raad wel verenigbaar was met het mandaat dat hij bekleedde binnen de Société Minière du Kasai, waaruit hij overigens ontslag nam, AA, PPA, N°195, 3355, Dumont aan secretaris-generaal, 01.03.1946 en 11.03.1946.
Het eerste mandaat in de Koloniale Raad liep ten einde op 15.12.1952 en het eerstvolgende werd toegekend bij KB van 01.12.1954 (AA, PPA, N°195, 3355, 9312).
- (25) IEV, PIOT 1945-1954, Commission coloniale, 17.02.1955, p. 6.
- (26) IEV, Commission coloniale, 29.09.1955. Voor de herziening van het koloniale programma van de partij waren twee subcommissies in het leven geroepen. Onder leiding van Fayat werkte één subcommissie aan de politieke en administratieve zaken, met inbegrip van de taalproblemen. Marzorati, Van Remoortel, Peigneux en Joset vormden de leden. In de subcommissie economische problemen had Marzorati zitting samen met Housiaux, Ghilain, Le Roye, Joset, Van Remoortel, Smets, Vloeberghs, Peigneux, Springuel en Steyaert.
- (27) AMSAB, BWP, Algemene Raad, Partijbureau 17.01.1938 met interventie van Vandervelde: "*Je connais Marzorati depuis longtemps. Je le connais depuis qu'il était vice-gouverneur du Congo et il y a fait preuve de courage de toute indépendance pour l'intérêt des indigènes.*" Dit is een op zijn minst bevreemdende uitspraak, wanneer men de ambtelijke activiteit van Marzorati ten voordele van de verplichte tewerkstellingspolitiek in ogenschouwing neemt, tijdens de periode 1922-1928.
- (28) In een gesprek op 23 maart 1996 wees professor Van Bilsen (13 juni 1913 - 22 juli 1996) erop dat Marzorati na zijn koloniale carrière kon genieten van academische vrijheid terwijl Ryckmans in openbare dienst is gebleven en derhalve steeds het officiële standpunt heeft moeten verdedigen. Dit kan de grote evolutie in Marzorati's denken verklaren, van gezagsgetrouw en ambitieus ambtenaar tot onafhankelijk en socialistisch geïnspireerd denker.
- (29) AMSAB, Bureau POB, 9/02/1933, "*Quant à Marzorati (sic), il n'est pas socialiste et est entré, après son stage colonial, dans les conseils d'administration des sociétés privées*" (Wauters).
- (30) ULB-archieven, Dossier Marzorati, *Le Peuple*, 13.12.1955 (eveneens in het Marzorati-dossier op het Emile Vandervelde-Instituut te Brussel).

- (31) A. MARZORATI, Perspectieven voor het jaar 2000. In: *Zaire*, oktober 1950, pp 843-846.
- (32) A. MARZORATI, Le problème du peuplement européen au Congo Belge. In: *Bulletin Chambre de Commerce d'Anvers*, juli 1936, pp. 177-181. Gevolgd door de naoorlogse artikelen van dezelfde strekking als zijn bijdrage: Faut-il pratiquer au Congo Belge une politique du peuplement blanc. In: *Congrès Colonial, IX session*, Bruxelles, 1953, pp. 179-184 en: *Le problème du peuplement européen au Congo. Rapport présenté aux Journées socialistes*, 21-22 november 1953, pp. 3-9 (manuscript dd 15.10.1953 in Marzorati-dossier, Emile Vandervelde-Instituut, Brussel).
- (33) IEV, Commission coloniale, 27.10.1955.
- (34) IEV, PIOT 1945-1954, Commission coloniale, 17.06.1954.
- (35) IEV, PIOT 1945-1954, Commission coloniale, 08.06.1954.
- (36) A. MARZORATI, Le problème du programme d'action coloniale. In: *Mededelingen der zittingen van de Koninklijke Academie voor Koloniale Wetenschappen*, 14(1943), pp. 52-53. Tevens aldaar: Le développement de l'assistance sociale au Congo, pp. 288-308.
- (37) A. MARZORATI, L'Evolution des relations entre les communautés européennes et la société indigène du Congo belge. In: *Zaire*, nov. 1952, pp. 929-939. Dit artikel is de neerslag van een conferentie die gehouden werd voor de koloniale sectie van de Jonge Balie te Brussel.
- (38) AA, AE/II/N° 17365 (3270). Van 22 tot 27 juni volgde hij een studiecycclus aan het Centre des Hautes Etudes d'Administration Musulmane te Parijs en van 23 tot 28 oktober was hij er op een congres over de problematiek van de moslimaanwezigheid in Afrika.
- (39) R. de GEYNST, La politique coloniale de la Belgique, une causerie du gouverneur honoraire Marzorati. In: *Le Soir*, 28.11.1953.
- (40) IEV, PIOT 1945-1954, Commission coloniale, 08.06.1954 en 29.07.1954. Welk gevolg aan dit initiatief werd gegeven, is niet bekend.
- (41) A. MARZORATI, Présentation de l'ouvrage *Native Administration in the British Territories* par Lord Will Malc. Hailey. In: *Mededelingen der zittingen van de Koninklijke Academie voor Koloniale Wetenschappen*, 23(1952), pp. 133-137 en 25(1954), pp. 196-198.
- (42) *Le Peuple*, 28.06.1954.
- (43) Université de Bruxelles, Institut de sociologie Solvay, (ed.), *Compte rendu des Journées Interuniversitaires d'études coloniales (organisées à l'Université Libre de Bruxelles, les 29-30 décembre 1952)*, 1953. Deze studiedagen waren overigens ook de eerste publieke manifestatie van het Studiecentrum voor koloniale politiek aan de ULB, waar van Alfred Marzorati directeur was.
- (44) AMSAB, BWP, Partijbureau, zittingen van 01.08.1938 en 10.10.1938.
- (45) A. MARZORATI, L'Evolution des relations entre les communautés européennes et la société indigène du Congo belge. In: *Zaire*, nov. 1952, p. 939.